

De Romeinse weg

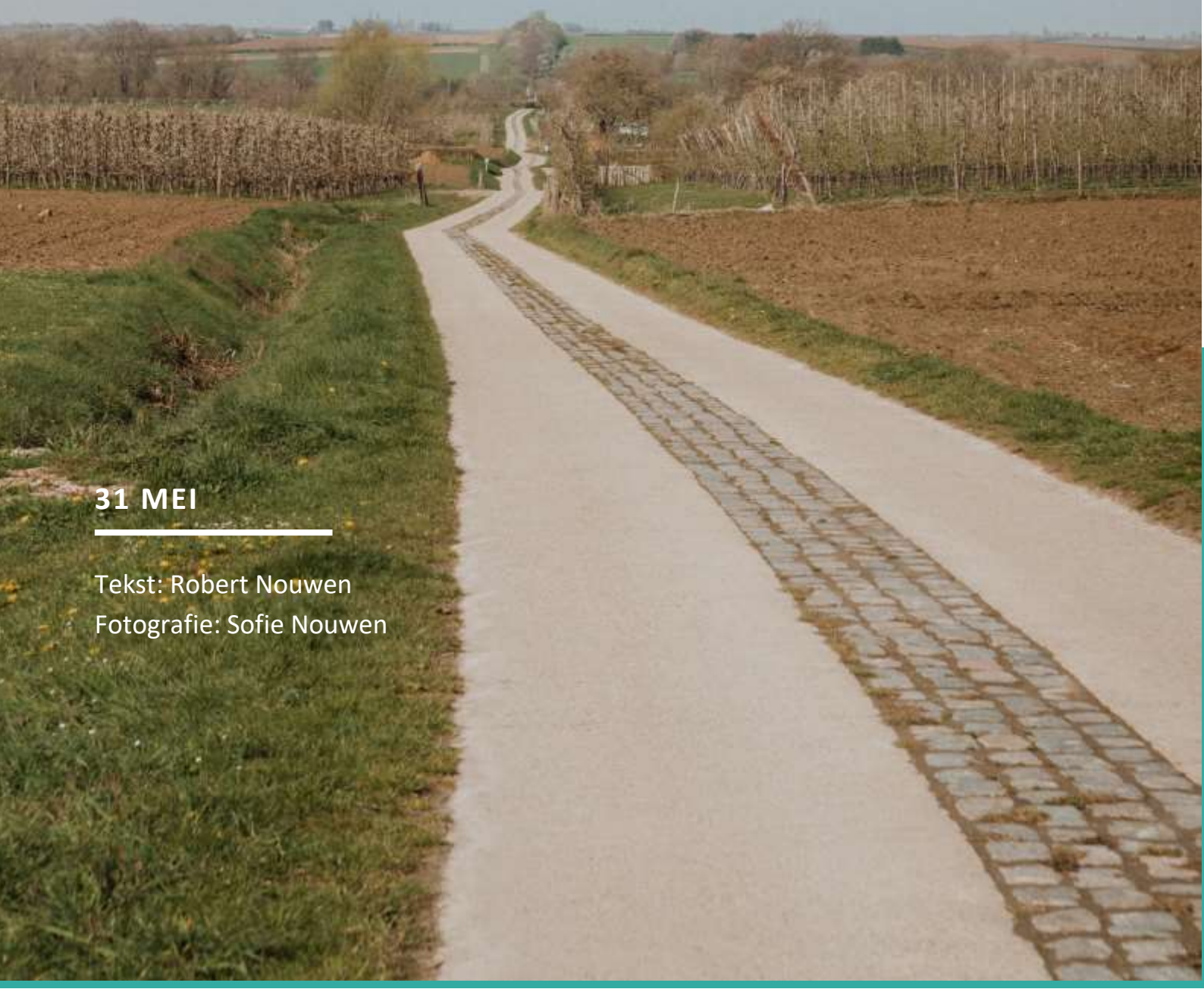
De oudste weg van Vlaanderen

Voorstel tot bescherming

31 MEI

Tekst: Robert Nouwen

Fotografie: Sofie Nouwen

De Romeinse weg

De oudste weg van Vlaanderen

Voorstel tot bescherming

Tekst: Robert Nouwen

Fotografie: Sofie Nouwen

Inleiding

In Haspengouw worden de steden Tienen, Tongeren en Maastricht van oudsher verbonden door een zeer belangrijke historische route die tot de dag van vandaag bewaard bleef. Het gaat heel specifiek over de Romeinse weg die oorspronkelijk Boulogne-sur-Mer met Keulen verbond en die heel Vlaanderen doorkruiste. Hij werd tijdens de regering van keizer Augustus (31 v.C.-14 n.C.) aangelegd en heeft de geschiedenis en het landschap van het huidige Vlaanderen gedurende eeuwen mee vormgegeven en bepaald.

“En deze stad lag aan een weg die de koninklijke wordt genoemd. Deze weg leidt van koninkrijk naar koninkrijk over de hele wereld. Zoals we hebben horen zeggen werd hij op bevel van keizer Augustus ten tijde van de geboorte van Christus onze Zaligmaker gebouwd.”

*Jocundus (ca. 1030 - ca. 1090)
over de weg tussen Keulen en Tongeren*

Toen de Romeinen het traject voor deze Romeinse weg opmaten, werd Tongeren gesticht en hebben hun landmeters ook een kadaster uitgezet. Dat lag aan de basis van de landbouworganisatie die de Romeinse steden en troepen aan de Rijn grens van het nodige voedsel moesten voorzien. Niet veel later ontstonden Tienen en Maastricht.

Deze ingrepen hebben het landschap tussen de drie steden ingrijpend bepaald. Haspengouw bezit weliswaar nog natuur, maar heeft zich feitelijk van een natuurlandschap tot een cultuurlandschap ontwikkeld waarin de aanwezige landschapselementen en historische erfgoedrelicten die ontwikkeling illustreren.

De oudste weg van Vlaanderen (1ste – 19de eeuw)

1. De Romeinse weg

De Romeinse weg tussen Tienen, Tongeren en Maastricht is een archeologisch relict van eerste rangorde. De heerbaan is nog in het landschap waarneembaar als weg, landbouwweg of wandelpad. Op kaart gezien gaat het om een zeer rechtlijnig traject van oost naar west. Vanaf Maastricht kan men de Romeinse weg nog grotendeels volgen tot in Brustem aan het voormalige militair terrein. Vanaf de Naamse steenweg in Bevingen ten westen van het militair domein is het opnieuw mogelijk de Romeinse weg te volgen richting Tienen. Na Tienen splitst hij zich op. Eén tracé richtte zich via Kester naar Kortrijk, een ander liep meer noordwaarts via Elewijt, Asse, Velzeke, Kortrijk en Wervik in de richting van Cassel.

De Romeinse weg maakte deel uit van een groot en complex netwerk van (water)wegen, dat Rome verbond met de verste uithoeken van het Romeinse rijk. Het tracé ervan was een deel van de verbinding tussen Keulen en Boulogne-sur-Mer via Maastricht, Tongeren, Tienen en Cassel. Deze weg werd wellicht aangelegd tijdens de regering van keizer Augustus en kende een bewogen geschiedenis. Voor Rome hadden de wegen op de eerste plaats een groot **strategisch en bestuurlijk belang**. Zij waren immers cruciaal voor de troepenverplaatsingen, de bevoorrading van het Rijnleger en de koerierdiensten van de overheid.

De Romeinse weg gaf bovendien aan het Haspengouwse landschap **een structuur** die eeuwen lang onveranderd zou blijven. De rechte wegen, die het landschap zo scherp markeerden, vormden een excellente as om de landelijke ruimte te structureren. In dat kader werd Tongeren omstreeks 10 v.C. gesticht. Atuatuca had een regelmatig stratenplan georiënteerd op twee hoofdassen, de decumanus maximus of de oost-westas, en de cardo maximus of de noord-zuidas. De decumanus maximus viel in die vroege periode samen met de weg Bavay-Tongeren-Keulen. Die kwam door een heraanleg tijdens de regering van keizer Claudius noordelijker te liggen in het verlengde van de weg Kassel-Tongeren-Keulen ter hoogte van de huidige Maastrichterstraat.

De Romeinse geschiedenis is in deze historische stad nog sterk aanwezig via belangrijke monumenten zoals de Romeinse omwalling, het tempelcomplex, het aquaduct de Beukenberg, de Cockaertstombe vlak naast de weg Tongeren-Tienen, het Gallo-Romeins Museum en het Teseum. Langs de Romeinse weg werden militaire steunpunten aangelegd. Een systeem van herbergen, baanposten en wisselstations voor de keizerlijke koerierdiensten werd uitgebouwd waaruit baandorpen zoals Tienen en Maastricht ontstonden. Die laatste stad dankt haar middeleeuwse naam aan de kruising van de Romeinse weg met de Maas: Mosa Trajectum.

Al snel werd de heerbaan ook een belangrijke **economische verkeersader**. Haspengouw ontwikkelde zich als een landbouwgebied bij uitstek. De opbrengsten waren vooral bestemd voor de Romeinse troepen langs de Rijn. Hierdoor werd de economische ontwikkeling van de hele regio rond Tongeren gestimuleerd. Naast landbouwproducten werden talloze goederen zoals vaatwerk in glas en keramiek via de heerbaan verhandeld.

2. De Oude Katsye

De geschiedenis van de Romeinse weg eindigde niet met de val van het West-Romeinse Rijk in 476 n.C., maar duurde voort tot in de 19de eeuw. Daarvoor nam de heerbaan een te belangrijke maatschappelijke en strategische positie in tijdens de middeleeuwen.

Op oude historische kaarten die vaak werden gemaakt in opdracht van vorsten en overheden is de weg nog duidelijk aangegeven: Jean Villaret (1775-1778), Joseph de Ferraris (1771-1778) en Philippe Vandermaelen (1846-1854). Op de kaart van de Ferraris wordt hij ***Chaussée Brunehaut ou Ancienne Chaussée des Romains*** genoemd. Nieuwe nederzettingen zoals Ter Hove of Hendrieken zagen langs de heerbaan het licht. De Romeinse weg werd geleidelijk aan de Oude Katsye. ***Het is de oudste weg van Vlaanderen.***

Die Oude Katsye was op de eerste plaats een **pelgrimsweg**. Het Christendom verspreidde zich geleidelijk over de Romeinse weg in onze streken. De eerste gemeenschappen vinden wij vanaf de 4de eeuw n.C. terug in Tongeren. Maternus, de bisschop van Keulen, wordt genoemd als de stichter van de bisschopszetel in Tongeren, Sint-Servatius als eerste bisschop. Tijdens de 2de helft van de 4de eeuw zou hij de bisschopszetel van Tongeren naar Maastricht hebben overgebracht. Daar overleed hij omstreeks 384. Ter hoogte van Sint-Truiden stichtte de Heilige Trudo kort na het midden van de 7de eeuw langs de Romeinse weg een monnikengemeenschap. De Benedictijnerabdij van Sint-Trudo (740) werd één van de oudste en machtigste abdijen van het land.

De Oude Katsye maakte als snel deel uit van het netwerk van camino's naar **Sint-Jacob van Compostella**. Over de weg reisden zo veel pelgrims dat Gerard, graaf van Loon, ter hoogte van de voormalige kluiskapel van Helshoven circa 1254 een priorij-hospitaal liet bouwen.

3. De Hanzeroute

Terwijl met stof omhulde schedelrelikwieën van de elfduizend maagden van Keulen onder meer hun weg vonden naar de abdijen en kerken van Sint-Truiden, verkochten handelaars van Sint-Truiden laken op de markt van de Rijnstad. In die periode droeg de 'Oude Katsye' de naam '**Keulse weg**'.

De Romeinse weg tussen Tongeren en Tienen werd tijdens de 14de en de 15de eeuw, de bloeiperiode van de Hanze, een deel van de belangrijke **handelsweg tussen Brugge en Novgorod**. Het was één van de belangrijkste en langste Europese wegen ooit. In Vlaanderen namen steden als Gent, Aalst, Brussel en Leuven dankzij deze weg een ongekende vlucht, net als Tienen, Sint-Truiden en Tongeren. Het beroemde 'Itinerarium Brugense' dat van omstreeks 1500 dateert, beschrijft die middeleeuwse landweg van Brugge ("de Brugis") naar Keulen ("per Coloniam"). Tot aan de modernisering van het wegennetwerk tijdens de 18de en de 19de eeuw en de aanleg van steenwegen bleef de Romeinse weg op militair, economisch en cultureel vlak een belangrijke rol spelen.

4. Een strategische weg

Controle over de Oude Katsye ging samen met macht. In de tweede helft van de 10de eeuw koos Graaf Giselbert van Loon één van de hoogste punten van het zogenaamde massief van Borgloon voor de bouw van een burcht. Deze domineerde het landschap en de oude Romeinse weg. Rond de burcht en de Sint-Odulphuskerk ontwikkelde zich de stad die het centrum werd van het graafschap. In 1170 bouwde Lodewijk I van Loon, de donjon van Brustem als versterkte voorpost tegen Sint-Truiden. Aan de andere zijde bouwde Gerard van Loon gebouwd de burcht van Kolmont ter verdediging tegen de prins-bisschop van Luik. Tussen Tongeren en Maastricht werd de weg gecontroleerd door de burcht van Millen die enkele honderden meter ten zuiden ervan lag. In 1672 verklaarde de Franse koning Lodewijk XIV de oorlog aan Spanje en Holland die op een regelrechte ramp voor Tongeren en zijn ommeland uitdraaide. Op 2 juli 1747, 50 jaar later, vond tijdens de Oostenrijkse Successieoorlog (1740-1748) de slag bij Lafelt plaats. De Romeinse heerwegen rond Tongeren speelden telkens een belangrijke rol.

5. De 19de en de 20ste eeuw

De weg Tienen – Tongeren – Maastricht was tot in het begin van de 19de eeuw onverhard en werd, net als andere landwegen, slecht onderhouden. Dat was een algemeen Europees probleem. Tot dan was de Romeinse weg als voornaamste verbinding tussen de Haspengouwse steden Maastricht, Tongeren, Borgloon, Sint-Truiden en Tienen.

De **grote vernieuwingen** op het vlak van verkeersinfrastructuur vonden vooral tijdens de 18de en de 19de eeuw plaats met de modernisering van het wegennetwerk en de aanleg van steenwegen. De overheden van de verschillende landen trachtten de bestaande verkeersverbindingen te verbeteren door ze te verharderen. Doorgaans volgden zij daarbij geheel of gedeeltelijk het tracé van de voorafgaande Romeinse en middeleeuwse wegen. Gelukkig was dat tussen Tienen, Tongeren en Maastricht nauwelijks het geval.

Met de aanleg van de nieuwe, nagenoeg parallelle steenweg Sint-Truiden – Borgloon – Tongeren – Maastricht tussen 1817 en 1820 verviel de Romeinse heerbaan tot **een landweg** die alleen nog door boeren en lokale bewoners werd gebruikt. Bij Tienen zowel in de richting van Leuven als van Sint-Truiden net als in Riemst zien wij hoe de Romeinse weg onder het asfalt verdween en geleidelijk in de vergetelheid geraakte.

De weg vormt het landschap

Het Romeinse kadaster

De Romeinse weg bracht niet alleen structuur in het landschap door zijn rechtlijnigheid en de stichting van steden en nederzettingen. Al minstens even belangrijk was de uittekening van een kadaster (centuriatio) in de regio's die de Romeinen aan het rijk toevoegden. De rechte wegen, die het landschap zo scherp markeerden, vormden een excellente as om het land in een net van gelijkvormige geometrische percelen te verdelen en zo de landelijke ruimte te structureren.

In oorsprong onder meer bedoeld om aan Romeinse burgers en veteranen van het Romeinse leger landgoederen toe te kennen, was deze landindeling tegelijk een uitstekend hulpmiddel in het kader van de landbouworganisatie en de inning van de belastingen. Dat kadaster pasten de Romeinen in heel het Romeinse Rijk toe. In de regio Emilia-Romagna is dat Romeinse kadaster dat georiënteerd is op de Via Aemilia, nog steeds zichtbaar. In Gallia Narbonensis diende de Via Domitia onder meer als richtas voor de aanleg van het kadaster rond Nîmes en rond Béziers. Ook tussen Tienen, Tongeren en Maastricht worden er vermoedelijke sporen van aangetroffen.

In talrijke Haspengouwse dorpen hebben de archeologen resten van Gallo-Romeinse landbouwbedrijven terug gevonden, gelijkmatig gespreid en vaak vergezeld van tumuli waarvan de site van de villa van Broekom met de tumulus van Gutschoven evenals de tumulus van Brustem getuigen.

Het historische landschap

Men neemt aan dat het historische landschap gedurende eeuwen slechts zeer geleidelijk veranderde. De historische kaarten van de 17de eeuw zouden daarom nog relatief nauw aansluiten met bijvoorbeeld de situatie van de 5de eeuw. Holle wegen en graften die zich in het landschap aftekenen kunnen op basis daarvan worden

geïdentificeerd als eeuwenoude landschapskenmerken die mogelijk tot de Romeinse tijd terug gaan. Men vindt ze terug op de kaarten van Jean Villaret (1775-1778), de Ferraris (1771-1778) en Vandermaelen (1846-1854).

Een belangrijke plaats is voorbehouden voor de taluds. Zij speelden een belangrijke rol in de bestrijding van de bodemerosie terwijl zij door hun lineair karakter een weergave kunnen zijn van de historische grenzen tussen percelen. Zij zouden dus de restanten kunnen zijn van het Romeinse kadaster. Ook de holle wegen, die min of meer haaks op de Romeinse weg georiënteerd liggen, zouden daarvoor een indicatie kunnen schenken.

Een voorbeeld daarvan vinden wij terug in de nabijheid van de Bollenberg bij Borgloon. Circa één kilometer ten zuiden van de Romeinse weg lag op de Sassenbroekberg een Gallo-Romeinse villa. De site was via een holle weg ten oosten van de landbouwwinning verbonden met de Romeinse weg. Die wordt door archeologen geïnterpreteerd als een diverticulum. Die holle weg valt samen met een oude landweg die Borgloon met Heks verbond en die op de kaart van Villaret duidelijk is te zien. Parallel ten oosten van deze landweg loopt een tweede landweg. Beide landwegen worden ten zuiden van de Romeinse weg verbonden door een derde landweg waaraan het Manshovenhof ligt, in het noorden door de stad Borgloon. Is het overmoedig hier de overblijfselen van het Romeinse kadaster te zien?

Een fruitlandschap (1870-1968)

De Romeinen organiseerden de landbouw in functie van de bevoorrading van de Rijntroepen. Zij voerden echter ook gecultiveerde fruitrassen uit het zuiden in onze streken in. Het gaat om appels, peren, kersen, pruimen en zo voort. Zij vonden een verspreiding via de Romeinse wegen en werden geteeld in de tuinen en boomgaarden van de grote villadomeinen. Het fruit was bestemd voor eigen gebruik en de lokale markt. Deze situatie veranderde nauwelijks tijdens de eeuwen die volgden. Het telen van fruit bleef tot in het begin van de 18de eeuw beperkt tot de kloostertuinen en de kasteeldomeinen. Vanaf de 2de helft van de 17de eeuw werden vele kastelen gebouwd en op verschillende plaatsen evolueerden de grote hoeves tot kasteeldomeinen die bestonden uit een landhuis met vierkanthoeve en omringend park. Bij deze kastelen hoorden fruittuinen en boomgaarden.

Op het einde van de 18de eeuw ontwikkelde zich in de regio van Tongeren – Borgloon - Sint-Truiden een fruitgordel met hoogstamboomgaarden. Hier werden appels, peren, kersen en pruimen geteeld die voor de traditionele veeboeren een echte meerwaarde opleverden. De fruitweiden werden met meidoornhagen afgeboord. De systematische aanplant van die hoogstamfruitbomen startte vanaf het midden van de 19de eeuw in de vochtige en golvende weilanden.

Het aantal fruit- en boomkwekers nam constant toe. Sint-Truiden, Borgloon en Tongeren werden de fruitcentra van Haspengouw. Zelfs binnen de fruitregio ontwikkelde zich een zekere specialisatie, onder meer zoete kersen rond Sint-Truiden, appels rond Borgloon en pruimen rond Vliermaal. Ondertussen waren deze hoogstamboomgaarden ook uitermate geschikt als weiden voor rundvee. Na WOII zien we een sterke ontwikkeling van hoogstam naar laagstam, van specialisering van de fruitteelt en de industrialisering van de fruitverwerking.

De vernietiging van de Romeinse weg (1970-nu)

1. De ruilverkaveling

Toen men tijdens de jaren 1960-1970, bijna 2000 jaar na de invoering van het Romeinse kadaster, de landbouw efficiënter wilde maken, onder meer door het creëren van grotere arealen, werd de ruilverkaveling doorgevoerd. Dat ging ten koste van talrijke historische landschapsrelicten. Perceelstructuren werden aangepast, cultuurtaluds werden genivelleerd, landwegen werden verhard, holle wegen die voor Haspengouw zo typisch zijn, werden dicht gegooid. Op die wijze verdwenen talrijke historische landschapselementen die soms tot de Romeinse tijd terug gingen. Onder meer ten oosten van Tongeren en ten noorden van Millen werd op die wijze een heel stuk Romeinse weg door de ruilverkaveling geslactofferd en tot akker omgevormd. Een ruilverkavelingsweg, die wat noordelijk loopt, werd ten onrechte tot Romeinse weg gedoopt.

Na 1980 werden dergelijke ingrepen veel voorzichtiger toegepast omdat men was gaan inzien dat deze landschapselementen een belangrijke cultuurhistorische, ecologische en recreatieve waarde hebben. Toch zette de verharding zich verder. In het kader van de ruilverkaveling Grootloon werd nog in 2007 een gedeelte van de **Romeinse weg** “*opgewaardeerd*” door een bijzondere wegverharding van een tweesporen betonweg met kasseien ertussen om zo de Romeinse oorsprong aan te duiden. Opnieuw verdween erfgoed onder het beton. De ruilverkaveling betekende voor het landschap en het toerisme gelukkig niet alleen een verlies, maar zorgde ook voor de zogenaamde ruilverkavelingswegen die voor het fietstoerisme een grote meerwaarde betekenen.

2. De aantasting van de open ruimte

Niet alleen de ruilverkaveling heeft aan de Romeinse weg en het gerelateerde erfgoed en cultuurlandschap veel schade toegebracht. Tussen 1970 en 2020 werd de openbare ruimte op een schrikbarende wijze aangetast. Een vergelijking van luchtfoto's tussen 1970 en 2020 spreekt boekdelen. Ondertussen blijven bouwverkavelingen, industrieterreinen, megastallen, fruitloodsen, hagelnetten, en zo voort het open landschap verder verminken.

De eerste grootschalige vernietiging van de Romeinse weg vond plaats in Brustem waar één van de landingsbanen van het militaire vliegveld nagenoeg pal boven op het tracé ervan kwam te liggen. Tijdens de jaren 60 van de vorige eeuw palmde de KMO-zone van Riemst een groot gedeelte van de Romeinse weg in. Het industrieterrein van Tongeren-Oost volgde in 1998. Ten westen van Tongeren vernietigde de bouwverkaveling van Paspoel (1970) en Op de Heufkens (2018) de aansluiting van de Romeinse weg Tienen-Tongeren op deze van Bavay-Tongeren. De bijhorende tumuli van Tongeren/Koninksem die bovendien beschermde monumenten zijn, komen steeds meer onder druk te staan.

3. Erfgoedzorg

Van de Romeinse weg tussen Tienen, Tongeren en Maastricht blijven op de dag van vandaag nog zeer weinig stukken over die nog min of meer een weerspiegeling zijn van hun oorspronkelijke toestand. Van de circa 45 kilometer Romeinse weg tussen Tienen en Maastricht was tot de ruilverkavelingswerken vanaf de jaren 1970 circa 75% nog onverhard. Dat is sedertdien dramatisch veranderd waardoor op dit ogenblik nog

slechts 2,2 kilometer of 4,8% onverhard overblijft. Het zijn de onverharde karrenpaden en holle wegen die het geluk hebben gehad de geschiedenis te overleven. De overblijvende stukken kan men terecht als belangrijke archeologische relictten beschouwen.

Het tracé van de *Romeinse weg* is belangrijk archeologisch *erfgoed*. De Via Appia in Rome, ook wel "Regina Viarum" genoemd, is aanvaard op de voorlopige lijst van het *Unesco Werelderfgoed*. De Romeinse weg Bavay-Tongeren staat sedert 2008 op de voorlopige lijst van het Unesco Werelderfgoed. De voordracht door Wallonië werd gemotiveerd door de historische en culturele waarde ervan.

De Romeinse weg heeft het ontstaan gegeven aan een hele reeks erfgoedrelictten gaande van holle wegen en cultuurtaluds (of graften) over steden en dorpen tot grafmonumenten, burchten, kloosters, hoeves, en zo voort. Naast hun erfgoedwaarde bezitten zij ook een belangrijke natuurwaarde. Daarom is het essentieel dat de restanten van de Romeinse weg en vooral de nog onverharde segmenten als dusdanig bewaard blijven.

Een aantal beschermde monumenten die rechtstreeks verbonden zijn aan de Romeinse weg en het Fruitspoor bevindt zich in een deplorabele toestand. Het is belangrijk dat de noodzakelijke initiatieven worden ontwikkeld om de situatie van deze erfgoedsites structureel te verbeteren. Onder meer de Cockaertstombe in Tongeren, het kasteel van Rijkel en de tumulus van Brustem zijn drie voorbeelden van erfgoedsites die amper 25 jaar geleden mooi werden ontsloten en nu ten gevolge van gebrek aan onderhoud en toezicht er pijnlijk bijliggen.

Een verzoek tot bescherming

In zijn geschriften benadrukte de Britse filosoof, historicus en archeoloog R.G. Collingwood (1889-1943) de invloed die het verleden uitoefent op het heden. Hij was ervan overtuigd dat het verleden nooit dood is, nooit voorbij is of wordt afgesloten, maar dat het voortleeft in het heden. Dat geldt ook in het bijzonder voor de Romeinse wegen. Zij worden niet alleen tot op de dag van vandaag nog gebruikt, maar zijn letterlijk ook de verspreiders geweest van een cultuur die onze identiteit tot op de dag van vandaag vormt.

Het is vanuit dat inzicht duidelijk dat de goed bewaarde tracés van de voormalige Romeinse wegen deel uitmaken van ons belangrijkste erfgoed. De mooiste segmenten scheppen de mogelijkheid tot *“een direct en haast zintuiglijk contact met het verleden”*, om de woorden van Jo Tollebeek en T. Verschaffel in *‘De vreugde van Houssaye’* (1992) te gebruiken. M.-E. Mariën, de vroegere conservator van de Koninklijke Musea voor Kunst en Geschiedenis in Brussel was in 1967 echter niet erg optimistisch over het voortbestaan van de Romeinse wegen in België. In het voorwoord van zijn boek *‘Par la Chaussée Brunehaut’* schreef hij:

“Op een ogenblik dat we vaststellen dat een complete inname van het landschap door woningen en industrie funeste gevolgen kan hebben, is het noodzakelijk rekening te houden met het gevaar voor onze archeologische sites, die veel minder beschermd zijn dan de museumobjecten die er vandaan komen. Het is de hoogste tijd om na te denken over de effectieve bescherming van die archeologische monumenten die midden in de natuur het landschap zijn unieke karakter geven. De Chaussée Brunehaut, voor een groot deel de noklijn van een uitgestrekt landbouwgebied, kan, met enkele aanpassingen, behouden worden als een immense “groene zone”, door vijf van onze negen provincies: archeologie en toerisme kunnen daar een vruchtbare ontmoetingen tot stand brengen.”

Van de circa 45 kilometer Romeinse weg tussen Tienen en Maastricht bleven amper enkele segmenten nog onverhard bewaard. Gelukkig bleef hij nog grotendeels bewaard in de betonnen landbouwwegen die zich doorheen het fruitlandschap slingeren. Op dit

ogenblik wijzigt onze visie op open ruimte en trage wegen sterk, onder meer onder invloed van de milieu- en klimaatproblematiek en het voortdurend toenemende verkeer dat alles dreigt te verstikken. Vanuit de erfgoedsector wordt terecht meer aandacht gevraagd voor onze 'landschapsmonumenten' waarvan naast de Romeinse weg ook tumuli, oude holle wegen en graften deel uitmaken. Op 4 oktober 2008 keurde de algemene vergadering van ICOMOS het '*Charter culturele routes*' goed. Dat is van groot belang, ook voor de Romeinse wegen. Zij verkrijgen hierdoor de status van monument omdat zij niet langer worden beschouwd als simpele routes voor transport of communicatie, maar ook als een uitzonderlijke bijdrage aan de culturele identiteit van Europa. Om hun betekenis te verspreiden is een doorgedreven wetenschappelijk onderzoek met een bijhorende publiekswerking essentieel.

Daarvan bestaan goede voorbeelden. In Italië voorzag het Ministero per i Beni e le Attività Culturali e per il Turismo voor 2020 twintig miljoen euro om de Via Appia van Rome tot Brindisi in ere te herstellen. Het project '*Appia Regina Viarum*' behelst niet alleen een grondige herwaardering van het tracé van deze oude weg, maar ook de promotie ervan in het kader van een duurzaam toerisme dat specifiek op fietsers en wandelaars is gericht. Het hele traject omvat circa 609 km, waarvan 150 km in Lazio, 190 km in Campania, 83 km in Basilicata en 186 km in Puglia. Het leeuwendeel van de fondsen is bestemd voor aanpassingen, infrastructuurwerken, omleidingen en bewegwijzering. Maar een belangrijk deel van de pot gaat ook naar restauraties en wetenschappelijk onderzoek. Het project startte met de reizende tentoonstelling '*L'Appia ritrovata in cammino da Roma a Brindisi*' die tot 13 september 2020 liep in de Casale di Santa Maria Nova aan de Via Appia Antica. Het project zelf wordt ondersteund door de mooie website '*Il cammino dell' Appia Antica*'. De Via Appia, ook wel "Regina Viarum" genoemd, is inmiddels aanvaard op de voorlopige lijst van het Unesco Werelderfgoed.

Ook in Zuid-Frankrijk mag de beroemde Via Domitia, die Italië via Frankrijk met Spanje verbond, op bijzondere aandacht rekenen. Hoewel minder spectaculair dan de Via Appia wordt deze heerbaan er niet alleen beschouwd als een archeologisch relict van eerste orde maar wordt ze ook op toeristisch vlak stevig uitgespeeld. Het is niet mogelijk langs de Via Domitia te kijken dankzij website, overvloedige bewegwijzering en publicaties die van deze oude Romeinse weg een echte historische sensatie maken. In

Narbonne werd de oorspronkelijke bestrating van de Via Domitia aan de voet van het Palais des Archevêques voor erfgoedtoeristen blootgelegd. Ook de Via Domitia staat samen met de steden Nîmes, Arles en Glanum op de voorlopige lijst van het Unesco-Werelderfgoed . Bovendien leefde deze weg voor een groot gedeelte verder in de Sint-Jacobspelgrimsweg Via Tolosana die eveneens op de lijst van het Unesco-Werelderfgoed is opgenomen.

In Wallonië kunnen wij verwijzen naar *'La voie romaine Boulogne-Bavay-Tongres-Cologne'* dat ontstond uit *'La voie romaine Bavay-Tongres. 145 km d'héritage'* in 2006. Terecht beschouwt Wallonië deze weg als belangrijk historisch patrimonium. Sedert 2008 staat de Romeinse weg Bavay-Tongeren op de voorlopige lijst van het Unesco Werelderfgoed. De voordracht gebeurde op initiatief van Division du Patrimoine de la Région wallonne de Belgique en werd gemotiveerd door de historische en culturele

waarde ervan. Bovendien is de weg een vormend onderdeel van een eeuwenoud cultuur-historisch landschap .

Het zou een mooi voorbeeld zijn voor de weg tussen Maastricht, Tongeren en Tienen, de oudste weg van Vlaanderen, die vanaf de 1ste eeuw n. Chr. tot de 18de eeuw bijna doorlopend een bijzonder belangrijke historische en culturele rol heeft gespeeld. Daarom is de vraag terecht waarom de oudste weg van Vlaanderen, met name de Romeinse weg die van Kassel over Velzeke, Elewijt, Tienen, Tongeren en Maastricht verder naar Keulen liep, niet de aandacht krijgt die hij verdient. Grote delen van haar tracé bleven nog goed tot uitstekend bewaard. Slechts weinig stukken genieten enige bescherming. Enkel de Paddestraat in Velzeke, is adequaat beschermd en voor het publiek ontsloten. Daarbij heeft men zich gedeeltelijk aangesloten bij de vormgeving van de Via Domitia. Een belangrijk tracé van Bommershoven tot Sint-Truiden is grotendeels bewaard als een verharde landbouwweg en geniet sedert 2016 het statuut van vastgesteld landschapsatlasrelict. Maar er zijn tracés die meer ongeschonden bewaard zijn. In Widooie heeft de Romeinse weg nog het voorkomen van een onverharde landbouwweg die in een holle weg overgaat. Tussen Tongeren en Maastricht tekent de Romeinse weg zich voor een groot stuk nog af als een onverharde landweg in het landschap. Onder meer in Tongeren ter hoogte van Blaar, in Millen, Herderen en Vroenhoven is dat het geval. Het zijn de laatst overgebleven onverharde segmenten. Tot op de dag van vandaag geniet dat tracé geen enkele bescherming terwijl het Waalse gedeelte van deze route op de voorlopige lijst van het Unesco-Werelderfgoed figureert.

De goed bewaarde tracés van de Romeinse weg tussen Tienen, Tongeren en Maastricht, situeren zich doorgaans in een nog prachtig landschappelijk kader. Het wandel- en fietstoerisme langs oude historische wegen waaronder de Romeinse wegen of de pelgrimsroutes wint voortdurend aan populariteit. Het is duidelijk dat ook deze Romeinse weg voldoende potentie heeft om een belangrijke rol te spelen in het erfgoedtoerisme en dus alle bescherming verdient. Het traject ter hoogte van Lafelt en tussen Bommershoven en Helshoven is opgenomen in de wandelroute GR 128 Vlaanderenroute. En verder schrijft de Nederlandse publiekshistoricus Paul van der Heijden *“Vooral in België kan de fietser regelmatig de sensatie ondergaan om te fietsen op oorspronkelijke Romeinse wegen, vermomd als onverharde landbouwpaden.”* Het is

een fantastische route om te voet, met een mountainbike of een gravelbike te doen. Sommige stukken in Blaar en Herderen liggen momenteel onder de akkers. In onze contreien waren de Romeinse wegen grotendeels grindwegen. Zou een restauratie in die zin waar mogelijk van dit unieke monument ook niet een fantastisch toeristisch project zijn? Daardoor zou het mogelijk worden bijna ononderbroken over een 2000 jaar oude route van Limburgse Strade Bianche van Maastricht naar Tongeren te fietsen.

De Romeinse weg tussen Tongeren en Maastricht is een archeologisch relict van eerste rangorde. De archeologische en historische waarde ervan beperkt zich niet tot de Romeinse periode, maar strekt zich uit tot en met de 19de eeuw. R. Chevallier besluit zijn boek over de Romeinse wegen met een warm pleidooi om de resterende heirbanen te beschermen, te restaureren, als toeristische trekpleisters te valoriseren en ze te erkennen als Europees erfgoed. Alleen op die wijze kan worden verhinderd dat de schaarse herkenbare resten van de antieke wegen verder worden aangetast. Wil men onze kinderen en kleinkinderen ooit nog de historische sensatie van een Romeinse weg in Vlaanderen meegeven, dan is de grootste zorg voor dat kostbare erfgoed noodzakelijk net als een wettelijke bescherming tegen verdere vernietiging.

Beknorte lectuur

- Agentschap Onroerend Erfgoed 2020: *Romeinse weg van Widooie tot Sint-Truiden* [online] <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/300391>
- R. Nouwen, 2013: *Het Romeinse wegennet van Tongeren: van mijlpaal tot de atlanten der buurtwegen*, in: Limburg - Het Oude Land van Loon, 92, 337-355
- M.-H. Corbiau, 2012: *La voie romaine Boulogne-Bavay-Tongres-Cologne*, (Itinéraires du Patrimoine wallon), Namur.
- M.-H. Corbiau, 2018, *La voie Boulogne – Bavay – Tongres – Cologne*, Les voies romaines par la Wallonie, Service public de Wallonie, Namur.
- R. Nouwen, 2020: *De Romeinse weg tussen Tongeren en Tienen*, in: Limburg-Het Oude Land van Loon, 99, 69-95
- R. Nouwen, 2020: *De Romeinse invalswegen van Tongeren ten westen van de stad*, in: Tongerse Annalen, juni 2020, 12-25.
- R. Nouwen, 2020: *De Romeinse weg Tongeren-Maastricht ter hoogte van Blaar*, in : Tongerse Annalen, december 2020, 4-11.
- R. Nouwen, 2021: *De Romeinse heerbaan. De oudste weg door de Lage Landen*, Sterck & De Vreese (voorzien voor juni 2021).